

חיבור וצירוף

פרק א' משניות ה'-ח'

מקורות - (א) בעניין צירוף דרגות שונות של טומאה - טהרות פ"א מ"ה-מ"ו, רמב"ם הלכות טומאת אוכלין ד:יא-טז.

(ב) פיצול שיעור הנוגע - טהרות פ"א מ"ה (בסופה), אהלות פ"ג מ"א, חולין קכד. - המשנה, חולין קכד: "היו עליו... לא בא לכלל משא", תוס' ד"ה אין, רמב"ם וראב"ד הלכות טומאת מת ד:ח.

(ג) חיבור ונשיכה כמצרפים לטומאה - טהרות פ"א מ"ז-מ"ח, תוספתא טהרות פ"א ה"ב, עדויות פ"ג מ"א ומ"ב (בראשה), פיה"מ לרמב"ם שם, טהרות פ"ח מ"ט (בסופה), טבול יום פ"ג מ"א, שם פ"א מ"א, [חולין קכז: "נשחטה הבהמה... מוחלפת השיטה"], רמב"ם הלכות טומאת אוכלין ו:ח-יט, ראב"ד שם, חולין קכח. רש"י ד"ה ומהדר הש"ס.

א. צירוף דרגות שונות של טומאה

"האוכל שנטמא באב הטומאה ושנטמא בולד הטומאה - מצטרפין זה עם זה לטמא כקל שבשניהן. כיצד? כחצי ביצה אוכל ראשון כחצי ביצה אוכל שני שבללן זה בזה - שני. כחצי ביצה אוכל שני כחצי ביצה אוכל שלישי שבללן זה בזה - שלישי. כביצה אוכל ראשון כביצה אוכל שני שבללן זה בזה - ראשון. חלקן - זה שני וזה שני..."

(טהרות פ"א מ"ה)

ביחס לפירוט של צירופי פחות מכשיעור, נותנת המשנה גם דוגמה של ראשון ושני, וגם דוגמה של שני ושלישי. יתכן שהפירוט איננו סתמי ומדובר ביסודות שונים שעליהם נבנה הצירוף. אם נבין שכעיקרון ישנם רק אב ותולדה, ואין מושג של תולדה דתולדה, ישנו הבדל מהותי בין ראשון לבין שני. הראשון הוא תולדה ומעמדו מקביל לאב, ואילו השני נמצא מחוץ לעולם המושגים הזה, והוא רק בר הכי לספיגת טומאה מאותו ראשון, ולא מדובר בשתי דרגות שההבדל ביניהן כמותי.

ממילא, הצירוף של ראשון ושני אינו דומה לצירוף של שני ושלישי. ראשון ושני מצטרפים אף על פי שבמידה מסויימת הם מבטאים קטגוריות שונות בטומאת אוכלין, ושני ושלישי מצטרפים משום ששניהם שייכים למשבצת שמגיעה אחרי אבות ותולדות.

ניתן גם להוביל את ההבדל לכיוון הפוך - אם נאמר שראשון ושני כן מהווים שתי רמות באותו סולם, דווקא הצירוף שלהם הוא דין פשוט יותר מדין הצירוף של שני ושלישי. השלישי כבר לא נקרא 'טמא' אלא 'פסול' והוא לא מופיע בעולם של חולין. ממילא, אף על פי שפורט הדין הבסיסי של צירוף ראשון ושני, עדיין יש נימת חידוש כשמדובר בשלישי.

המשנה ממשיכה לעסוק בצירוף של חתיכות שיש בכל אחת מהן שיעור מספיק בפני עצמה. העיקרון הוא שכאשר ישנה תערובת הכל מטמא ברמה של החמור שבשניהם, מדין מגע במקצתו כמגע בכולו, ואילו כאשר מחלקים הכל הופך לטמא ברמת הקל שבשניהם, מתוך הנחה שיש פה תערובת הומוגנית.

אבל ברמב"ם יש ניסוח מעניין, שממנו משתמע קצת אחרת. בהלכות טומאת אוכלין ד:יג, כותב הרמב"ם על צירוף של כביצה ראשון וכביצה שני, שהכל ראשון. משתמע מדבריו שהגורם של הראשון לטומאה משנה את מעמדה של כל התערובת, והופך גם את השני לראשון¹. בניגוד להבנה הפשוטה שבה הראשון נשאר ראשון והשני נשאר שני, אלא שמדין מגע במקצתו כמגע בכולו תמיד רואים אותך כאילו נגעת בראשון, מהרמב"ם משתמע שכל התערובת מקבלת את המעמד של הגורם החמור שבתוכה².

לנקודה הזו יש שורש בגירסת המשניות. בגירסה שלפנינו נאמר :

"... כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני שבללן זה בזה - ראשון..."

(טהרות פ"א מ"ה מהדורת וילנא)

1 עיין גם ברש"י במעילה יז: ד"ה והא לא אפשר.

2 לפי הבנת הרמב"ם נוכל להבין את החידוש בכך שהשלישי נאכל בנזיד הדמע. אם מבינים שכעיקרון הטמא מקנה מעמד לכל התערובת, יש חידוש בכך שהשלישי אינו עושה זאת. אבל אם התערובת נותרת בעינה, וכל דינה נובע רק מהכלל של 'מגע מקצתו כמגע כולו', אין חידוש בכך ששלישי נאכל בנזיד הדמע, שהרי שלישי אינו מטמא תרומה.

יש פתח להבין מפה שהראשון איננו מגדיר לתערובת - רק דיני ראשון חלים על כל התערובת, אבל מבחינת מרכיביה, הראשון נותר ראשון והשני נותר שני. אבל על פי גירסת הרמב"ם עולה אחרת:

"... כביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני שבללן, זה וזה ראשון..."

(טהרות פ"א מ"ה מהדורת הרב קאפח עפ"י גירסת הרמב"ם)

מפה עולה שהמשנה מגדירה את התערובת כולה כראשון, כולל השני שבה - 'זה וזה ראשון'. מובן שהשני לא הופך ממש לראשון. ולראיה - אם חלקן, זה וזה שני. אבל כל עוד הם מחוברים, השני נבלע בתרכובת הזו והראשון מטביע בה את חותמו. ברגע שמחלקים, עושים את החשבון מחדש.

לשתי הנימות הללו בהבנת דין התערובת של כביצה ראשון וכביצה שני, יש ביטוי גם בגמ' בזבחים לא. . הגמ' שם דנה במצב של חצי חוץ לזמנו וחצי חוץ למקומו ושוב חצי חוץ לזמנו. לדעת רבא זה פיגול, ואף על פי שבדרך כלל חצי חוץ לזמנו וחצי חוץ למקומו מוגדר כפסול ולא כפיגול, פה מצטרף החצי חוץ לזמנו שמגיע אחר כך, והפיגול חוזר ונעור.

את ה'חוזר ונעור' הזה מדייק רבא ממשנתנו. במשנה נאמר שכביצה אוכל ראשון וכביצה אוכל שני שבללן - הופכים ראשון. אם חלקן - זה שני וזה שני, אבל אם חזר וערבן שוב חוזר הכל להיות ראשון. הדיוק הזה לכאורה תמוה, ועומד על כך התוס' על אתר בד"ה הא. התוס' טוען שאין קשר בין תופעת הפיגול ותופעת המניין בטומאה.

במשנה בטהרות, כך גורס התוס', אחרי החלוקה לא השתנה כלום בסטטוס של התערובת. לפני כן היה שם ראשון מעורב בשני, ואחרי כן יש שתי חתיכות של ראשון מעורב בשני. כל ההבדל בין המצבים השונים נעוץ בקיומו של שיעור לטמא - כל עוד לא היתה חלוקה קיים שיעור מספיק של ראשון לטומאה, ואילו אחרי החלוקה אין שיעור מספיק של ראשון לטומאה באף אחת מן החתיכות. אבל כלום לא השתנה בדרגות הטומאה של המרכיבים השונים, ואם נחבר את החלקים שוב וניצור שיעור מספיק, אין סיבה שלא יהיה לפנינו ראשון לטומאה מחדש.

לעומת זאת, במקרה של הגמ' בזבחים, כאשר יש חצי חוץ לזמנו וחצי חוץ למקומו, הוא בדרך להתפגל. כאשר מוסיפים חצי חוץ למקומו, הקרבן מקבל מעמד של פסול. רבא רוצה לטעון שאותו מעמד משתנה מחדש כאשר נוסף לנו עוד כחצי חוץ לזמנו. כאן הפיגול 'חוזר ונעור'. אבל, מקשה התוס', מה לזה ולמשנה בטהרות שלא מדובר בה על שום שינוי במעמד של התערובת?

לפי הבנת הרמב"ם השוואת הגמ' ברורה. בשלב הראשון של התערובת, כולה היתה במעמד של ראשון. כשהלקן ונוצר מצב של 'זה שני וזה שני', הסטטוס של התערובת השתנה. כאשר חזר ועירבן רוצה הרמב"ם לשוב וליצור מעמד של ראשון בכל התערובת, ולא רק לומר שיש פה ראשון ושני שמעורבים בשיעור מספיק של ראשון, אלא שכל התערובת חוזרת למעמד הישן של הכל ראשון. ועל הרקע הזה, מובנת ההשוואה של הגמ' ל'חוזר ונעור' בהקשר של פיגול.

אמנם, כדי לומר שהכל מקבל מעמד של ראשון - גם השני כל עוד הוא מחובר - צריך להדגיש בדיוק את התרחיש שמובא בתחילת המשנה - שבללן. במקרה שמובא בסיום המשנה - 'נפלו שניהן כאחת על ככר של תרומה ועשאוהו שני' - קשה לומר שבגלל שניית הנפילה המשותפת הוטבע בשני חותם של ראשון אף על פי שהוא לא נבלל בו ואפילו לא בא אתו במגע.

ב. פיצול שיעור הנוגע

"... נפל זה לעצמו וזה לעצמו על ככר של תרומה - פסלוהו. נפלו שניהן כאחד - עשאוהו שני"

(טהרות פ"א מ"ה)

מהסיומת של משנה ה' עולה שאם אוכל נוגע בו-זמנית בשני אוכלין טמאים בשיעור כחצי ביצה, הוא נטמא אף על פי שהמגעים נפרדים.

כאמור לעיל, במידה ומבינים שיש פה מעין 'חזרו ונתערבו' וגם השני מקבל מעמד של ראשון, פיצול המגע הוא פחות בעייתי, והדיון מוסב לסוגיה של מעין 'חוזר ונעור'³. אבל במידה וכל חלק נשאר כפי שהוא היה קודם, יש לנו פשוט פיצול במגע מבחינת מעשה המגע ושיעור הנוגע, ומהמשנה עולה שפיצול כזה איננו מהווה אבן-נגף.

המשנה אחרונה מפנה אותנו בהקשר הזה למשניות באהלות ובעדויות, ולסוגיה של נוגע וחוזר ונוגע בחולין קדש. הנחת העבודה של המשנה אחרונה היא שניתן להשוות בין דין מגע בשרץ ובנבלה לדין מגע בטומאת אוכלין. אישור לקשר הזה,

שואב המשנה אחרונה מרצף המשניות בעדויות שעוסקות בהקשר של צירוף מגעים גם בטומאת נבלה ומת וגם בטומאת אוכלין. אמנם, יש להעיר שזוהי משענת קנה רצוף, שכן משנה אחת בעדויות יכולה לעסוק בשלושה נושאים שונים שאין ביניהם כל קשר תכני.

3 במידה ונקבל את ההבנה הזו גם בתרחיש של מגע מפוצל, ולא רק בתרחיש של בללן שמופיע ברישא.

לגופו של עניין, יש לתת את הדעת על ההשוואה הזו, בהקשר של החקירה הבסיסית בדיני מגע - האם טומאת מגע מועברת על ידי פעולת המגע או על ידי עצם המציאות של מגע.

יתכן שצריך לחלק בנקודה הזו בין שרץ ונבלה וכדו', לבין טומאת אוכלין. גם בשרץ וגם בנבלה הפסוקים מתייחסים לאדם ולפעולת המגע שלו, או למטמא שעושה פעולת מגע באדם. 'כל הנגע בנבלתם', 'הנגע בנבלתה' וכו'. יתכן שטומאת מגע שבהם ממוקדת בפעולת מגע, ואילו בטומאת אוכלין מציאות המגע כשלעצמה יוצאת את הטומאה גם בלא פעולה של מגע.

לנקודה הזו תהיה השפעה על היכולת לצרף מגעים שונים. אם אנחנו מחפשים פעולת מגע, יתכן שנשלול את הצירוף במקרה של המשנה. יש לנו שני מעשים נפרדים, ולא ברור אם ניתן לצרפם. לעומת זאת, אם עוסקים במציאות של מגע, גם כאשר המגעים נפרדים בסופו של דבר כביצה ראשון היה במצב של מגע מציאותי באוכל, וזה כל מה שמעניין אותנו.

מובן שהגורם הזה יכול לחלק בין שרץ לנבלה, או בין נבלה למת, ולא דווקא בין כל שאר הטומאות לבין טומאת אוכלין.

ג. חיבור ונשיכה כמצרפים לטומאה

המשניות בסוף הפרק דנות ברמת החיבור הנדרשת בהקשר הזה. הנשיכה ודאי מצרפת, ואת הצירוף הזה ניתן להבין בשתי דרכים:

דרך אחת - נשיכה יוצרת זהות של חתיכה אחת גדולה ואחריה כבר אין לפנינו שתי יחידות מחוברות. היחידה הגדולה הזו מקבלת את רמת הטומאה של הגורם החמור.

דרך שניה - אמנם, יש לפנינו עדיין יחידות שונות, אבל הנשיכה מתפקדת כחיבור מספיק על מנת להקנות לחלק הקל את רמת הטומאה של החלק החמור.

על פי הדרך הראשונה, מפעילים גם בחיבור של נשיכה את הכלל של מגע במקצתו כמגע בכולו. לעומת זאת, לפי הדרך השנייה, באופן ראשוני המגע בכולו

מתייחס לחתיכה הראשונה בלבד, ורק אחר כך יש פה מעין התפשטות של הטומאה לחתיכה השניה. במשניות שלפנינו מופיע הגורם של נשיכה בהקשר של טומאה, אבל ההגיון נותן שהוא יופיע בעוד תחומים מכיוון שמדובר בהגדרה כוללת בדיני חיבור. ואכן, נשיכה מופיעה בין השאר בהקשר של שיעור חלה. המשנה בחלה מפרטת שתי הלכות על הרקע הזה:

"שני קבים וקב אורז או קב תרומה באמצע - אינן מצטרפים. דבר שניטלה חלתו באמצע - מצטרפים, שכבר נתחייב בחלה"

(חלה פ"ד מ"ג)

הלכה אחת - כאשר ישנם שני קבים של משהו שחייב בחלה, וביניהם קב של תרומה או אורז. המשנה אומרת שבמצב כזה שני הקבים אינם מצטרפים לשיעור חיוב חלה, וזה על אף העובדה שיש ביניהם נשיכה, כפי שמעיר הר"ש על אתר.

הלכה שניה - שני קבים שביניהם ישנו קב של דבר שניטלה חלתו. במצב כזה אומרת המשנה שיש צירוף בין שני הקבים הצדדיים, והתערובת מתחייבת בחלה.

מן המשנה הזו ניתן לדייק שהנשיכה איננה הופכת את כל התערובת בצורה אוטומטית למקשה אחת. לו הכל היה הופך למקשה אחת, מדוע קב האורז או התרומה שברישא מפקיעים את חיוב החלה? לגבי אורז שהוא מין אחר, אולי ניתן לומר שהוא פוגם ביכולת להגדיר את הכל כיחידה אחת. אבל בתרומה מדובר באותו המין, ורק בגלל פטור הלכתי מחלה, היא מצליחה להוות הפסק בין שתי חתיכות שחייבות בצירופן בחלה⁴. לו היינו אומרים בדיני חיבור שהכל הפך לחתיכה אחת גדולה, אז התרומה היתה סתם תוספת לעיסה שחייבת בחלה.

מהמשנה משתמע שגם במצב של נשיכה, העצמאות של כל חתיכה נשמרת, ומכאן ניתן להקיש גם לנשיכה שבמשניות אצלנו. הנשיכה לא הופכת את הכל ליחידה אחת אלא רק יוצרת יכולת של מעבר הטומאה בין היחידות השונות.

4 ביטוי קיצוני לעניין זה, שדבר המופקע הלכתי פוגם בחיבור פסי, מופיע בתוספתא בעוקצין פ"א ה"ד. בתוספתא נאמר - "... עיסה שלש במי פירות, הרי זו טהורה. שאין לך שהוא מחבר את האוכלין אלא שבעה משקין בלבד...". הראשונים התקשו בדין זה ועקרו את דברי התוספתא מפשטן, אבל הרמב"ם מצטט את התוספתא כלשונה בהלכות טומאת אוכלין ו:ג, וממנו עולה שהמופקעות ההלכתית מקבלת טומאה מונעת חיבור, אפילו ברמת חיבור הגבוהה בהרבה מנשיכה.

לאחר שדנו בטיבו העקרוני של החיבור, יש לדון בגדרים ובדרישות הנחוצים לסוגי החיבור השונים. הדרישה של המשנה היא שהמקצות ינשכו זו מזו. בתוספתא מובאת ההגדרה המדויקת של נשיכה :

"... ואיזה הוא הנשוך? התולש ממנו כל שהוא..."

(תוספתא טהרות פ"א ה"ב)

כלומר, מצב של נשיכה מוגדר כמצב שבו מנסים להפריד חתיכה אחת והיא תולשת חלק מהחתיכה שעל ידה. אבל התוספתא מוסיפה שאם היו 'מעכבין' או 'מעכבין' (תלוי בגרסאות), החיבור איננו מוגדר כנשיכה. הר"ש והגר"א גורסים 'מעכבין', ולפי הגר"א 'מעכבין' פירושו שהם קשים והאחד אינו יכול להיכנס בתוך השני. לפי הר"ש מעכבין פירושו מעכבין אחד את השני כשמנסים להפריד אותם, ואף על פי כן העיכוב הזה לא כרוך בתלישת חלקים הדדית, ולכן אין זה חיבור מספיק.

ההתחשבות בגורם של התלישה צריכה להיבחן מול מחלוקת התנאים המרובעת במשנה בטבול יום פ"ג מ"א :

"... האוכל שנפרס ומעורה מקצת - ר' מאיר אומר : אם אוחז בגדול והקטן עולה עמו, הרי הוא כמוהו. ר' יהודה אומר : אם אוחז בקטן והגדול עולה עמו, הרי הוא כמוהו. ר' נחמיה אומר : בטהור, וחכמים אומרים : בטמא..."

(טבול יום פ"ג מ"א)

לכל הדעות מה שדרוש זה 'אוהז את א ו-ב עולה עמו'. המחלוקת היא סביב הגדרת א ו-ב. אבל אם דורשים למשל אוהז בגדול והקטן עולה עמו, פשוט הדרישה היא שכל הקטן יעלה עמו. זה מנוגד לכאורה לדרישה שעולה במשנה שלנו, שתהיה תלישה כל שהיא. גם חילוקי הדעות במשנת טבול יום, לא מפורטים במשנה ובתוספתא אצלנו⁵.

יתכן שההבדל בין המשניות נעוץ בחילוק שבין טבול יום לבין שאר המטמאים. אמנם, המשנה בטבול יום פ"ג מ"א משווה את הקריטריונים ביחס לרמת החיבור של ידות, אבל בתוספתא בטבול יום פ"ב ה"ג מובאת מחלוקת ביחס לדעות התנאים השונות. לדעת רבי רמות החיבור הנדרשות בטבול יום ובשאר הטומאות, זהות. אבל לדעת ת"ק כל דעות התנאים מוסכות לחיבור בטבול-יום, ואילו בשאר אבות הטומאות דורשים רמה נמוכה יותר של חיבור, ויתכן שדי בנשיכה שמשמעותה היא תלישה בכלשהו.

5 אמנם, המשנה אחרונה אצלנו מעלה אפשרות שבמשנת טבול יום אין הכונה לאוחז את א וכל ב עולה עמו. הכונה היא שכל חלק מ-ב ואפילו מקצתו, יעלה עם א. דבריו לכאורה תמוהים, שכן אם מפרשים על פיו, מהו ההבדל בין מ"ד אוהז בגדול והקטן עולה עמו, ומ"ד אוהז בקטן והגדול עולה עמו? שהרי מבחינה מציאותית, אין נפק"מ.

החילוק העקרוני הזה בין טבול יום לבין שאר אבות הטומאות בהקשר של רמת החיבור, מופיע גם במשניות. בטבול יום פ"א מ"א נחלקו ב"ש וב"ה בשאלת ההבדל בין טבול יום ושאר כל הטומאות בהקשר של רמת החיבור.

יתכן שהחילוק הזה הוא גם הרקע למשנה שלנו. בניגוד לקריטריונים שמעלים התנאים בטבול יום, אצלנו מסתפקים בנשיכה משום שמדובר בשאר אבות הטומאות. יתכן שנחלק בצורה אחרת - אם נאמר שבמשנה בטבול יום מדובר בנשיכה מקרית⁶, ואילו אצלנו מדובר בהשכה מכוונת (כך ודאי במשנה ח', ויתכן שזה מלמד גם על משנה ז'⁷) ואז רמת החיבור הנדרשת נמוכה יותר.

על כל פנים, מהו ההגיון שעומד מאחורי החילוק בין טבול יום לבין שאר אבות הטומאות בנוגע לרמת החיבור הנדרשת?

רש"י בחולין אומר :

"... דלמא אע"ג דמיקל ר"מ בטבול יום שהוא טומאה דרבנן, מחמיר הוא בטומאה חמורה"

(חולין קכח. רש"י ד"ה ומהדר הש"ס)

הטיעון הזה תמוה ביותר. הרי מדובר בסוגיה גם בתרומה, כפי שרש"י עצמו מעיר בעמוד הקודם, וטבול יום פוסל תרומה מדאורייתא⁸. רעק"א בגליון הש"ס משאיר את רש"י בצריך עיון גדול. הרמב"ם מעלה חילוק אחר :

"... ומפני מה הקילו בטבול יום? מפני שכבר טהר ואינו מחוסר אלא הערב שמש..."

(הלכות טומאת אוכלין ז:ח)

6 במשנה נאמר - "המכנס חלות על מנת להפריש ונשכו... ", וניתן להבין שאף על פי שכנסן יחד במכוון, ההשכה לא היתה מכוונת. כך משתמע מהר"ש בד"ה המכנס.

7 עיין במשנה אחרונה הטוען שזהו חילוק פנימי בין מ"ז ומ"ח.

8 עיין בהקשר זה במחלוקת ר' יוחנן ור"ל ביחס לחיבור של נשיכה בטבול יום, אם הוא מדאורייתא או מדרבנן. המחלוקת מופיעה בירושלמי בחלה פ"ג ה"ה.

טבול יום 'כבר טהר' - הטבילה סילקה את טומאתו, וזה מחזיר אותנו למעמד המיוחד של טבול יום שהגדרנו כדיני טומאה בלי חלות של טומאה.

יתכן שפה ישנה נקודה מהותית יותר, ואין כאן רק קולא מקרית. ניתן להבין שישנו הבדל בין אופי טומאת מגע בטבול יום, לבין אופי טומאת מגע בשאר אבות הטומאות. ההבדל הזה משפיע על רמת החיבור הנדרשת.

את אופי המעבר של טומאה על ידי מגע, ניתן לנסח בשתי צורות :

צורה אחת - התפשטות. ברובד הבסיסי המגע קיים אך ורק בנקודת המגע, ובשלב הראשוני הטומאה נקלטת רק שם. אחר כך היא מתפשטת בכל החפץ.

צורה שניה - טומאת מגע מתייחסת מעיקרא לכל החפץ כחטיבה אחת. זאת משום שאנחנו לא מסתכלים על המגע כטומאה שנגעה בנקודה מסוימת, אלא כטומאה שנגעה בחפץ?

על פי הצורה הראשונה, המגע מובן כמציאות של מגע, והמציאות אכן קיימת אך ורק בנקודת המגע. כדי לומר שכל החפץ נטמא, חייבים להניח שקיים תהליך התפשטות מסויים. על פי הצורה השניה, המגע הוא פעולת מגע, והפעולה מתייחסת לכל החפץ ולא דוקא לנקודת המציאות של המגע.

על פי שתי הצורות הללו, ניתן להגדיר גם פיצול ברמות החיבור הנדרשות. ישנה רמת חיבור שבה שני חלקים מוגדרים אחרי החיבור כיחידה אחת. ישנה רמת חיבור שבה גם אחרי החיבור מדובר בשני חלקים נפרדים, אבל החיבור מאפשר מעבר והתפשטות של טומאה ביניהם. במידה ומדברים על פעולת מגע, נדרוש את רמת

9 תיתכן נפק"מ בין שתי ההבנות הללו, במקרה שבו אב הטומאה נוגע בכביצה ראשון וכביצה שני המחברים זה לזה. ניתן לומר שכאשר נפריד אותם, יטמאו שני החלקים ברמה של ראשון, שכן אף השני שנגע באב נעשה ראשון. לחילופין, ניתן לומר שהשני ישאר שני ולאב שנגע בראשון לא תהיה משמעות. הסיבה היא המפקיע של 'שבע לה טומאה', שמהותו היא אי קבלת טומאה פעם נוספת אם לא מדובר בהעלאת דרגתה של הטומאה. שאלה דומה מתעוררת ברמב"ן בשבועות יא: וברבנו ישעיה המובא בשטמ"ק בב"ק עז, ביחס לפרה שמחופה בבצק והבצק נוגע בנבילה. יתכן שכל אלו תלויים בשתי ההבנות שהעלנו. לפי ההבנה של 'מציאות מגע', הטומאה מתחילה מנקודת המגע ומתפשטת משם. כאשר אב נוגע בראשון, לא ניתן לדבר על מציאות של מגע מאחר שקיים המפקיע של 'שבע לה טומאה'. לעומת זאת, אם רואים את אב הטומאה כאילו נגע בכל חלקיק, הרי שהוא נגע גם בשני. לפיכך, במגעו בראשון נאמר 'שבע לה טומאה', אבל במגעו בשני לא שבע לה טומאה, וגם השני יהפוך לראשון.

החיבור הגבוהה שתגדיר את החפץ כחפץ אחד. רק הגדרה כזו תאפשר לנו לומר שנגיעה בנקודה אחת כמוה כנגיעה בכל החפץ¹⁰.

לעומת זאת, אם מדברים על מציאות של מגע, אין דרישה של חפץ אחד. יש בסך הכל דרישה של יכולת התפשטות הטומאה, שיכולה להתקיים גם בשני חפצים נפרדים. כאן יכול להספיק חיבור ברמת התלישה. בחיבור כזה, החלקיק הראשון מחובר היטב לשני ולכן הטומאה מתפשטת גם לחלקיק השני. השני מחובר היטב לשלישי ולכן הטומאה ממשיכה להתפשט. הרמת החלקיק הראשון כבר לא תתלוש את השלישי, אבל אין צורך בזיקה כזו - אחרי שהטומאה התפשטה לחלקיק השני כבר סיים החלקיק הראשון את תפקידו.

עלה בדינו, שכאשר מדברים על מציאות של מגע, ניתן להסתפק ברמת חיבור נמוכה של תלישה בלבד. ברוב המטמאים ניתן לדבר על מציאות של מגע, אבל קשה לדבר על מציאות כזו בטבול יום. בטבול יום אין מציאות של טומאה, אלא רק מעמד של טמא בגברא. ממילא נוח יותר להגדיר את דרך העברת הטומאה שלו כפעולת מגע, אלא שכדי שפעולת המגע תחיל טומאה בכל החפץ, דרושה רמת חיבור גבוהה יותר.

כל זה כפוף לדעה בתוספתא שמחלקת בין טבול יום לבין שאר כל הטומאות בהקשר של רמת החיבור. הדעה שלא מחלקת יכולה לשלול את עצם התפישתה, או לקבל את ההבדל העקרוני ורק לטעון שהוא לא בא לידי ביטוי בהקשר של רמת החיבור.

החילוק בין טבול יום ושאר הטומאות, בא לידי ביטוי בנקודות נוספות, ובין השאר בסוגי אוכלין מסויימים שמקבלים טומאה משאר הטומאות וטהורים בטבול יום. המקור לחילוק הזה הוא במשנה בטבול יום.

"השעורה והכוסמת בזמן שאינן קלופים, התיאה והחלתית¹¹ והאלום - ר' יהודה אומר : אף אפונים שחורים - טהורין באב הטומאה ואין צריך לומר בטבול יום, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים : טהורין בטבול יום וטמאין בכל הטומאות..."

(טבול יום פ"א מ"ה)

הר"ש בפירושו למשנה זו מעלה שרשרת של קושיות, ומגיע בסופו של דבר למסקנה שהפרטים הנידונים במשנה כמו שעורה, כוסמת וכדו' - אינם אוכל. בעיקרון הם טהורים גם בשאר המטמאים, אלא שגזרו בהם טומאת אוכלין. בטבול יום חזרו לדין דאורייתא, ולא יישמו את הגזירה. לפי הר"ש יוצא שכל החילוק בין טבול יום ושאר הטומאות בהקשר זה הוא מדרבנן בלבד.

10 חילוק בין הרמות הללו עולה בצורה מפורשת בתוס' בחולין קיח: ד"ה אין, במסגרת הבנת האוקימתא שמציע רש"י למציאות של יד לפחות מכזית.

11 עיין גם במחלוקת ר' עקיבא ור' יוחנן בן נורי בעוקצין פ"ג מ"ה.

ברמב"ם יש מבוכה מסויימת בנקודה הזו. הוא מביא את המשנה בטבול יום להלכה (הלכות טומאת אוכלין ז:ח) בצמוד לחילוק של רמות החיבור בין טבול יום ושאר כל הטומאות. במידה ונבין גם ברמב"ם שדינו המיוחד של טבול יום בשעורה ובכוסמת הוא מדרבנן בלבד, נוכל להסיק מתוך ההקבלה לדיני חיבור שגם החילוק ברמות החיבור הנדרשות נעוץ בכך שמדובר בדין דרבנן. גם הניסוח של הרמב"ם לאורך ההלכות הללו רומז לרקע של דרבנן. הרמב"ם משתמש בביטוי 'הקלו בטבול יום'. במידה ומשלבים את גורם הדרבנן בדברי הרמב"ם ביחס לטבול יום, ניתן להבינו בשתי דרכים :

דרך אחת - להבין את הרמב"ם בדומה לרש"י בחולין, ולבאר את כל דינו של טבול יום כדין דרבנן. דרך שניה - על דרך הר"ש בטבול יום, שהבין שבטבול יום העמידו חכמים את דבריהם על דין דאורייתא, וכל אותן גזרות שנגזרו בטומאת אוכלין בכל ההקשרים, מוסבות על שאר המטמאים ולא על טבול יום.

האפשרות הראשונה קשה ביותר, וגם לפי האפשרות השניה יש להבין מדוע יש לחלק בין טבול יום ושאר כל הטומאות בהקשר של הגדרת אוכל.

לצד המשניות בסוף פ"א בטהרות, יש לנו משניות נוספות העוסקות בחיבור אוכלין, ביחס למצב של אוכל פרוס. הדיון באוכל פרוס מופיעה בשני מקומות :

מקום אחד - עדויות פ"ג מ"ב. במשנה א' באותו פרק נדון עניין צירוף נגיעות, והמשנה אחרונה מתעקש על כך שמשנה ב' בה מובאת דעת ר' דוסא שאוכל פרוס אינו מצטרף, מהווה המשך רציף למשנה א'. הוא משלב גם במשנה ב' את העניין של צירוף נגיעות. אבל כמובן שאין הכרח לקשור את המשניות. בעיקר במסכת עדויות, ניתן לראות אף בתוך משנה אחת צירוף של כמה נושאים שאין קשר תכני ביניהם. מקום שני - טהרות פ"ח מ"ח. מובאת שם דעת ר' דוסא הסובר שאוכל פרוס אינו מצטרף, במסגרת דיון בצירוף אוכלין על ידי משקין. הר"ש בפירושו למשנה זו מפנה לסוגיות השונות שעוסקות בצירוף אוכלין על ידי משקין.

ניתן להבין שאותה דעה של ר' דוסא המופיעה גם במשנה בעדויות, קשורה גם שם לעניין של צירוף אוכלין על ידי משקין. אבל אין הכרח להקיש מההקשר של המשנה בטהרות על דברי ר' דוסא במשנה בעדויות. הרמב"ם בפיה"מ בעדויות מבאר שדין הצירוף שנדון שם מנותק מהדין של חיבור על ידי משקה שעליו נחלק ר' דוסא במשנה בטהרות¹². בעדויות עוסק ר' דוסא בצירוף אוכלין לכשעצמו - ערימה של שקדים או בטנים וכיו"ב.

הרמב"ם בהלכות מתיחס לצירוף אוכלין לכשעצמו :

"אוכל פרוס שהוא כולו מכונס ודבק זה בזה, אף על פי שאינו חיבור להנתמא ואינו כגוף אחד כמו שביארנו, הרי הוא מצטרף לכביצה לטמא

12 מדברי הרמב"ם בפיה"מ בטהרות, עולה שגם שם ר' דוסא שולל צירוף בלי קשר לחיבור על ידי משקה. לפיכך, יתכן שהרמב"ם הקיש בין המשניות, ואף על פי כן לא היה מחוייב להעמיד את המשנה בעדויות בחיבור על ידי משקין.

טומאת אוכלים אחרים. ואם לא כנסו אלא הרי הוא מפורד כמעשה קדירה והקטנית, אינו מצטרף עד שיקבצו ויעשם גוש אחד. היו גושים הרבה זה בצד זה, ונגע אב הטומאה באחד מהן, הרי הוא ראשון והגוש שבצדו שני ושבצד השני שלישי ושבצד השלישי רביעי"

(הלכות טומאת אוכלין ו:יז)

הרמב"ם מחלק בין שלושה מקרים :

מקרה ראשון - אוכל פרוד, אבל הפירורים המפורדים שמרכיבים אותו, נמצאים במצב מכונס. בזה פוסק הרמב"ם שלעניין קבלת טומאה אין פה חיבור, אבל לשיעור כביצה לטמא אחרים יש פה צירוף. כלומר, גרגרים פרודים של אוכל טמא בשיעור כביצה, מצטרפים לטמא אחרים כאשר הם במצב מכונס.

מקרה שני - אוכל פרוד, כאשר החלקים המפורדים שלו אינם מכונסים (=דבוקים) אלא רק נמצאים ביחד באותה קדירה. במצב כזה, החיבור איננו מספיק אפילו לשיעור כביצה כדי לטמא אחרים.

מקרה שלישי - היו גושין הרבה זה בצד זה. כאן הניסוח מעורפל קימעא. האם הרמב"ם מגדיר קטגוריה שלישית, או שמדובר ברמת חיבור זהה למקרה השני, ואין פה צירוף לא לקבלת טומאה ולא לשיעור אוכלין טמאים¹³.

על כל פנים, להבנת הפיצול שבין רמת הצירוף הנדרשת לשיעור כביצה לטמא אוכלין אחרים, לבין רמת הצירוף הנדרשת לקבלת טומאה, יש לתת את הדעת על אופי שיעור כביצה.

¹³ לכאורה, מדובר פה באותו מצב של המקרה השני, דהיינו אוכל פרוד ולא מכונס. במסגרת המצב הזה מחלק הרמב"ם בין אוכל פרוד כשכל חלק הוא קטן, ואז אין חיבור ואין צירוף, ובין אותו מצב של פרוד ולא מכונס כאשר כל חלק הוא גוש (=לפחות כביצה), ואז אף על פי שאין צירוף, כל חלק נטמא בפני עצמו ומטמא את חברו.

ניתן להבין שכביצה זו הגדרה כמותית של חשיבות, וניתן להבין שזו הגדרה איכותית של יחידת אוכל¹⁴. כלומר, 'מין אוכל' קרוי כך גם בפחות מכביצה, אבל יחידה עצמאית של אוכל קיימת רק ביותר מכביצה.

במידה ועוסקים במונחים של חשיבות, הפיצול די מובן - כדי לקבל טומאה יש להפוך את החפץ לישות אחת, אחרת המגע בחלק אחד נפרד יטמא אך ורק את אותו החלק. לעומת זאת, במידה ומנסים לטמא אחרים, אין צורך בישות אחת מצד החפץ המטמא. אין צורך בחיבור כי אם בהצטברות, כפי שבנבלת עוף טהור ניתן לצרף שני חצאי כזית שיונחו אחד על גבי השני בבית הבליעה. אבל במידה ושיעור כביצה מבטא יחידה של אוכל, לכאורה גם בדין קבלת טומאה וגם בדין צירוף לטמא אחרים, נדרשת רמת חיבור של גוף אחד. במידה ונבין כך, יקשה עלינו לקבל את החילוק של הרמב"ם.

הדין הבסיסי של צירוף באוכלין מופיע ברמב"ם בהלכות טומאת אוכלין ד:ג, והמשנה למלך שם פורש שלוש שיטות בראשונים לגבי רמות החיבור הנדרשות :
שיטה אחת - הרמב"ם. המשנה למלך הבין שלפיו הצירוף אפשרי דוקא אם החלקים המצורפים הפכו לגוף אחד.

שיטה שנייה - רש"י בחולין. ממנו משתמע שמספיק מגע בין פירורים כדי שיצטרפו לשיעור כביצה¹⁵.
שיטה שלישית - התוס' בחולין. מהם עולה שדרוש חיבור, אבל לא ברמה של גוף אחד אלא מספיק חיבור שבו אתה מגביה חלק אחד וחבירו ניתק עמו.

14 עיין בהקשר זה בשיעור מספר 6 בנוגע ל'שיעור קבלת טומאת אוכלין'.

15 כך גם עולה מדברי הראב"ד בהלכות טומאת אוכלין ו:ז.